

tas dici Laudes post nocturnos. Ex hac enim narratione colligo, illam consuetudinem, neque notam fuisse, neque ubique observatam. Dividere ergo Matutinum a Laudibus, generaliter loquendo, semper licuit ex vi primævæ institutionis. Quod autem etiam nunc liceat, constat ex communi consuetudine, præsertim extra chorū, ut notavit Navarrus supra, dicto cap. 13, numero 64; nullus enim doctus et timoratus de hac divisione ac separatione Laudum a nocturnis scrupulum format. Imo addit Navarrus, si anticipatio vel divisio facienda est, melius esse in principio noctis dicere nocturnos, et relinquere Laudes pro matutina hora, quam Laudes simul cum nocturnis anteponere. Item cum hæc sit primæva institutio, reductio ad illam, per se loquendo, bona est, cum nulla sit aperta prohibitio in contrarium.

10. Objectio proponitur et solvitur.—Dices: hac ratione probaretur etiam esse licitum dividere nocturnos. Respondeo primum non ita constare de consuetudine dicendi separatis nocturnos, sicut Laudes. Deinde, non est nunc consuetudo separandi nocturnos, sicut est de Laudibus, pro solo arbitrio et voluntate. Denique dico interdum etiam posse licere in nocturnis interponere aliquod tempus inter unum et alium nocturnum; est tamen differentia, quod in nocturnis non videtur id licere, nisi ex aliqua justa causa, saltem sine culpa veniali; in Laudibus vero nulla est causa necessaria, sed per se id licet, quia est multum conforme institutioni. Hæc autem maxime procedunt in privato recitandi modo; nam in choro consuetudo, semel introducta et approbata, videtur servanda, quia novitas aut varietas in his ritibus publicis non potest fieri privata auctoritate. Alioqui facile sequentur perturbationes et scandala: plus enim offendet novitas et mutatio, quam possit prodesse observatio antiqui ritus, quantumvis bonus videatur: et ideo in choro nocturnale officium, nec propria oratione finendum est, nec a Laudibus separandum, nisi ubi publica consuetudine observatur, vel ubi regulæ ipsæ Breviarii admonent; solum autem id fieri jubent in nocte Natalis Domini, et ideo tunc tantum fieri potest in choro, juxta commune jus.

11. Cujusque horæ unitas ex eo sumitur quod proprium principium et finem habeat.—Hac vero resolutione stante, solum de nomine videtur esse quæstio, an hæc horæ dicendæ sint una vel duæ, hoc vel illo modo

dictæ. Si vero ad normam philosophicam vel metaphysicam hoc definire voluerimus, probabiliter dicitur, ad distinctionem, vel unitatem horarum non satis esse, quod tempore continuo, vel potius contiguo, aut per longæ moræ interruptionem dicantur. Nam Vesperæ et Completorium, verbi gratia, distinctæ horæ sunt, etiamsi tam in choro, quam extra, frequentissime dicantur contigue, et sine intermissione. E contrario vero, licet contingat psalmos unius horæ interrumpi tempore, non ideo desinit esse una hora, ut infra dicam, et de nocturnis idem supra diximus. Igitur sicut in dialectica dicitur illa quantitas esse una et finita, quæ proprii terminis clauditur, ita hic moraliter dicitur illa hora esse una, quæ proprium principium et finem horæ canonice habet, et inter hos terminos suam obtinet compositionem huic muneri accommodatam; et consequenter omnem psalmodiam cum reliquis adjacentibus partibus, quæ sub eodem initio dicitur, donec communi fine terminetur, unam esse horam, etiamsi contingat non habere continuam seu contiguam successionem, sed discretam. Juxta quam regulam fatendum est Matutinum, ut nunc regulariter dicitur, esse unam horam, et olim apud monachos vel alios, duas fuisse; ac subinde nunc etiam dici posse ad modum duarum, vel revera fieri duas. Quia non est inconveniens ea, quæ sunt unum quando habent terminos communes, dividi, et fieri duo, si recipient proprios terminos; et e converso ex duobus fieri unum per unitatem in uno termino, seu per continuationem. Quia vero hæc moralia accipiunt denominationem ex frequentioribus, et magis communibus et publicis, ideo nunc simpliciter dicitur Matutinum totum esse una hora, et consequenter omnes esse septem, quia in publicis officiis semper, et in privatis frequentius ita dicuntur.

12. Proprius cuiusque horæ finis est oratio.—Hinc consequenter infertur, cum talis divisione sit, dicendam esse orationem in fine nocturnorum et consequenter Pater noster, juxta regulas Breviarii. Ita docent communiter Navor. et alii, et observat Ecclesia Romana in nocte Nativitatis. Ratio est, quia tunc finitur Matutinum nocturnum, ut hora in se una, et a sequentibus distincta; ergo debet proprio termino et fine claudi; proprius autem finis uniusequaque horæ est collecta, cui de more adjungitur Oratio Dominica; ergo. Unde recte infert Navarrus ibidem,

quando inchoantur Laudes separatis, præmittendam esse Orationem Dominicam et Angelicam, more aliarum horarum, propter eamdem rationem cum proportione applicatam, quia inchoantur ut hora distincta, et per se una.

13. Hymnus Te Deum laudamus, pars est Matutini, non tamen ultima.—Aliud vero dubium quod ibidem tractat Navarrus, atque dicendus sit hymnus, *Te Deum laudamus*, in fine nocturnorum, vel initio Laudum, nullum dubium habet, quia dicendus semper est in fine ultimæ lectionis ante collectam claudentem illam horam, sicut fit in nocte Nativitatis. Nec etiam dubitari potest quin hymnus ille, quando dicitur, sit pars ultimi nocturni; sicut nonum responsoriū, quando dicitur, vel tertium etiam, quando unus tantum nocturnus dicitur, est pars ejusdem nocturni, vel tertii, vel unici; nam loco illius responsoriū in diebus festis, et in Dominicis non luctuosis dicitur *Te Deum laudamus*, et ita eamdem horam componit. Neque obstat, quod in cap. *Consuluit*, de Celebr. Missar., Innoc. III, ait hymnum, *Te Deum laudamus*, dici vel omitti in *laudibus matutinis*, in quo videtur supponere esse partem Laudum; non (inquam) hoc obstat, quia utraque vox illa ambigua est; Matutinum enim, ut supra diximus, interdum sumitur pro solis Laudibus, interdum pro solis nocturnis, interdum pro toto composito. Ibi ergo non accipitur in prima acceptione, quæ valde antiqua est, et nunc jam parum usitata, et maxime juxta morem Romanum. Potest ergo accipi tertio modo, qui, ut etiam supra dixi, est valde usitatus in jure, et sic clarum est esse partem totius Matutini. Potest etiam accipi secundo modo, et verum facere sensum. Nam nomen etiam laudum accipi potest ut proprium unius horæ canonice ab aliis omnibus distinctæ, et non oportet ibi accipi in hoc sensu. Potest item accipi ut est generale munus horarum canonistarum; in omnibus enim laudes Dei decantantur, et hoc modo laudes illæ, quæ in hymno continentur, ad Matutinum officium pertinent, sive per se spectatum ut distinctum ab hora Laudum, sive ut unam horam cum illis componit.

14. Forma recitandi divinum officium a Gelasio et Gregorio fuit instituta.—Atque hinc facile potest expediri, quod secundo loco propositum est de antiquitate hujus ritus, seu institutionis istarum horarum. Quidam enim hanc institutionem tribuunt Pela-

UTRUM MODUS DICENDI HORAS CANONICAS PSALMENDO ET CANTANDO CONVENIENTER IN ECCLESIA INSTITUTUS SIT?

1. Qui hæretici canonicas horas, et maxime modum illas decantandi damnaverint. — Commemorat D. Augustinus, lib. 2 Retractationum, c. 11, Hilarium quemdam, Tribunitium laicum, maledica reprehensione lacerasse morem canendi hymnos et psalmos in Ecclesia, asserentem fieri non oportere. Contra quem librum quemdam se scripsisse refert, qui non extat. Nec de Hilario illo absolute dicit, reprehendisse cantum in ecclesiastico officio, sed morem, qui tunc esse apud Carthaginem coepérat, ut hymni ad altare dicentur, sive ante oblationem, sive cum distribueretur populo quod esset oblatum. At vero

Wald. et Wicleph, et similes haeretici, vel omnino vocalem orationem, ut praecedenti libro vidimus, vel specialiter horas canonicas, et maxime modum illas dicendi canendo, reprehendunt. Eo quod vel videamur vociferari ad Deum, quasi non possit ille aliter sensa nostra percipere; vel quod frustra in eo munere tempus teratur, cum hoc munus nullius utilitatis esse appareat; vel quod sit contra ecclesiasticam libertatem hoc onus clericis imponere; vel denique quod indecorum sit ecclesiasticas personas in ecclesiis publice canere. Hæc enim fere sunt capita hujus haeresis, ut intelligi potest ex Waldens., lib. 3 de Sacram., c. 21 et sequentibus; Castro, verb. *Horæ canonicae*, et verb. *Oratio*; Durando, Bellarmino, et aliis, qui hunc errorem impugnarunt. Nos autem breviter cum D. Thoma 2. 2, q. 83, art. 12, et quæst. 101, art. 2, tria in hoc modo dicendi hoc officium distinguimus: unum est, quod dicatur voce sensibili; secundum, quod alta voce quæ a plebe percipi possit; tertium, quod canendo dicatur, et omnia hæc honesta et sancta esse dicimus, licet non omnia fuerint æque necessaria. Ut autem hoc declaremus, supponamus hanc orationem in persona totius Ecclesiae fundi, et hoc sensu vocari per se publicam, et nihilominus respectu aliorum posse fieri privatim, ut cum sacerdos in suo cubiculo orat, et publice, ut quando pro aliorum usu hoc officium in ecclesia dicitur.

2. *Prima assertio: de necessitate orationis, ut ab Ecclesiae ministris dicitur, est ut vox sensibili proferatur.* — Dico ergo primo: de necessitate hujus orationis, ut ab Ecclesiae ministris dicitur, est ut vox sensibili proferratur, ita ut hoc sit quasi de substantia hujus moralis actionis. Hæc assertio est D. Thomæ dicto articulo 117, et omnium. Ratio impensis sumenda est ex institutione, quia ita est ab Ecclesia præceptum his, qui ex hoc officium persolvere tenentur; obligantur enim ex vi illius legis non solum corde, sed etiam voce orare, ut constat ex cap. 1, et cap. *Pollentes*, de Celebr. Miss., et Clem. 1, eodem tit., et infra latius dicetur: hæc autem lex in ipsa rei natura quodammodo fundata est, et ideo dicimus in hac oratione esse vocem quasi de substantia et essentia ejus, quatenus per se publica seu communis est. Quia cum Ecclesia sit corpus mysticum sensibile ac visibile, non potest convenienter orare per suos ministros, nisi aliquo signo sensibili ipsi exprimant orationem Ecclesiae. Item Ecclesia

non judicat de interioribus actibus animæ, quia illos non cognoscit; ergo nec communiter orare potest, nisi per signa quæ huic corpori Ecclesie possint esse nota; hæc autem signa in voce sensibili consistunt: nam alia, quæ in scriptis, vel factis consistere possunt, accommodata non sunt, ut est per se notum. Confirmatur, quia talis oratio semper præcepta est ab ecclesiastica lege, Ecclesia autem non percipit actum mere internum per se, ac nude sumptum. Unde non placet quod Navar., c. 20, n. 14, in Enchir., de Oratione, ait, disputando sustineri posse (licet ipse non consuleret), ea, quæ jubentur dici secrete in missa, vel horis canonicas, posse dici mentaliter, satisfaciendo præcepto. Hoc enim practice probabile non est, propter rationem factam, et quia nullo auctore vel fundamento ntititur, nec oportet præbtere occasionem introducendi novos ritus.

3. *Secunda assertio: privata clericorum oratio canonica satis est, si dicatur submissa vox.* — Dico secundo: quando clericus privatim orat, quia non tenetur pro usu aliorum fidelium in ecclesia publice recitare, tunc non est necesse alta voce orare per se loquendo, sed satis est submissa vox officium dicere. Ita D. Thomas et omnes, et est per se notum, quia tunc nec ex natura rei, nec ex præcepto Ecclesiae oritur obligatio altius orandi. Et in hoc modo orandi, verum esse potest quod aiunt Cyprian., in Exposit. Orat. Domi., et Chrys., Hom. 13, Imperfect. in Matt., Annam ita submisso orantem, ut vox penitus non audiretur, 1 Reg. 2, fuisse typum Ecclesiae modestæ ac tacite orantis. Quamvis enim recte possit ad Ecclesiam referri, quatenus in suis membris multiplices privatas orationes fundit, quia sic tunc Anna orabat, tamen etiam adaptari potest ad Ecclesiam fundentem etiam communem orationem per ministros suos secrete orantes quoad modum. Quia, ut lib. 1, c. 1, notavi, Anna non orabat mentaliter tantum, sed vocaliter, licet submissæ; non enim dictum est: *Et vox penitus non formabatur*, sed: *Non audiebatur*, cum tamen labia moverentur; potuit ergo esse typus Ecclesiae. Neque inde potest inferri non posse Ecclesiam alio etiam modo orare, sed solum colligitur hunc modum esse bonum et convenientem, quando aliunde specialis ratio aut necessitas non occurrit; nam et Anna ipsa, quæ tunc sic orabat, poterat honeste et sancte in aliis opportunitatibus aliter orare. Et ideo in assertione, non dixi non posse ministros Ecclesiae, cum

sic orant, alte orare, si velint; sed dixi non esse necessarium alta voce orare, quia submissa sufficit; liberum autem est unicuique majorem sonum adhibere, si velit, et circumstantiae non occurrant, ratione quarum prudenter dictet, non esse hic et nunc altius orandum, vel ne aliis impedimento simus, vel ne scandalum aliquod præbeamus, dum videmur devotionem ostentare, vel quid simile. Et in his casibus intelligenda sunt, quæ contra clamorosam orationem scribit Chrys., Homil. 13 et 19 in Matt.; loquitur enim contra eos, qui non recta fide vel intentione illam affectant, et imprudenter et ubique illa utuntur, ac si clamor ille esset per se necessarius ad movendum Deum, vel ad gloriam captandam, non vero simpliciter eam damnat, ut ex contextu satis constat.

4. *In privata oratione non solum licet, sed juvat cantando recitare.* — Extra hos ergo causas, unusquisque recitare potest alta voce, quantum ad excitandam devotionem in se ipso utile judicaverit. Neque incidet in reprehensionem Baalitarum, ut haeretici calumniantur, quia non sic orat ex falsa de Deo existimatione, sed quia homo sensibilis est, et sensibilibus signis permovetur, ut etiam in superiori libro, capite primo, adnotavi. Quin potius etiam licitum est homini sic oranti cantare, si velit, et locum habeat accommodatum, et inde magis ad devotionem excitatur, quia hoc prohibutum non est, nec ex se habet talis actio unde reprehensibilis sit, ut ex quarta assertione, cum proportione, patet. Item, quia in privatis orationibus, quas unusquisque sua devotione et auctoritate recitat, licitum est cantu uti, si quis velit. Quod in antiquis, et devotis fidelibus usitatum fuisse, indicavit Tertull., l. 3 ad Uxorem, dicens: *Quid maritus illi, et quid illa marito cantabit*; et cap. 9, in fine: *Sonant inter duos psalmi et hymni, et mutuo provocant quis melius Deo suo canat.* Et lib. Exhort. ad castit., cap. 10: *Si psalmum canit, placet sibi.* Tota ergo hæc varietas licita est, etiam in secreta oratione, etiamsi aliquo per se publica sit; absolute vero alta vox necessaria non est.

5. *Prima sententia astruens orationem vocalem, quæ est ex obligatione, voce aliis audibili recitari oportere.* — *Alia sententia contraria, satis esse formare vocem, licet non possit audiri.* — *Media inter utramque tenenda est sententia.* — Solet autem quæri quæ vox necessaria sit vel sufficiat in hujusmodi oratione. Duo enim extrema in hoc invenio: unum est,

possit applicari; id enim per accidens est, et ideo non obstat quominus per illam satisfiat præcepto. Tertio vero addo, moraliter necessarium esse ut quis ita loquatur, ut ipse saltem seipsum possit audire. Probatur ex Concil. Basil., sess. 21, dicente eos, qui privatim recitant, non debere *in gutture, vel inter dentes dictiones formare*. Item ratione facta, quia esse debet vox audibilis; ergo saltem ab ipso orante, nam profecto (etiam physice loquendo) vix potest formari vox quæ ab ipso loquente audiri non possit, seclusis impedimentis quæ erunt per accidens; moraliter etiam videtur id necessarium, ut possit quis humano modo explere illud præceptum, et certus fieri quod illud sufficienter executioni mandaverit. Et ideo licet quantitas vocis non præcipiatur, tamen in ipso præcepto orandi vocaliter intrinsece includitur obligatio ita orandi, ut possit quis percipere orationem suam per se loquendo, et certus reddi quod eam protulerit.

7. *Tertia assertio: quando recitandum est in ecclesia pro usu fidelium, necesse est officium alta voce proferre.* — Dico tertio: quando officium canonicum pro usu fidelium in ecclesia recitandum est, conveniens ac necessarium est alta voce illud proferre. Hoc etiam docent D. Thom. et omnes. Et ratio est clara, quia modus actionis debet esse accommodatus fini ejus; sed finis hujus orationis publicæ, est ut fideles illam audiant et percipiant, et per illam ad devotionem, petitionem, vel laudem Dei excitentur, ad quem fine necesse est ut ab eis percipi possit, et consequenter ut alta voce recitetur; ergo talis modus est non solum conveniens, sed etiam necessarius in hujusmodi oratione. Atque hoc etiam confirmat usus Ecclesiæ, ut a fortiori ex dicendis in sequenti cap. constabit. Possumus autem exemplis divinæ Scripturæ id declarare: nam Matth. 45 et 20 legimus Chanaanæam, et duos cæcos clamasse, petendo a Christo, quia volebant ab illo sensibiliter audiri; turbæ etiam et pueri Hebræorum, ab Spiritu Sancto moti, clamabant ad Christum: *Benedictus qui venit in nomine Domini*, Matth. 11, Luc. 19. Quia voluit Spiritus Sanctus ut ab omnibus auditur, ad confundendam duritiem Judæorum, et testimonium publicum de Christo dandum. Christus etiam ipse in cruce oravit clamore valido, Matth. 27, Hebr. 5, quia orationem illam faciebat, non solum ut a Patre audiretur, sed etiam a nobis, sicut

etiam Joan. 11, tam alte oravit, quantum necesse fuit ut ab astantibus perciperetur, et propter circumstantes sic orabat, ut ipse met dixit. Sic ergo cum Ecclesia hanc orationem suam ad fructum audientium fidelium ordinet, merito in ea postulat altam vocem, quæ a populo percipi possit. Unde constat modum hunc orandi publice, et loco et populo esse accommodandum, neque posse aliam certam regulam assignari, circa modum, seu magnitudinem aut moderationem vocis in hoc munere adhibendo.

8. *Objectio proponitur et dissolitur, et ostenditur multum expedire officium divinum vulgari lingua non recitari.* — Occurrebat autem hic statim difficultas libro superiori tacta; nam si alta vox est necessaria propter populum, eadem ratione erit necessaria lingua vulgaris, quæ a populo intelligatur; nam si populus significationem verborum non intelligit, quid interest quod sonitus verborum audiat? Respondeatur negando sequelam, quia in his rebus moralibus non semper id expedit, quod aliquam utilitatem afferre potest; nam possunt aliunde majora incommoda sequi, vel meliora commoda impediendi, et ideo omnia pensanda sunt, ut quod magis expedit eligatur. Usus ergo vulgaris linguae in divinis officiis, licet propter aliquam majorem intelligentiam posset esse utilis, tamen habere posset majora incommoda et pericula; tum quia mysteria sacra vilescerent; tum quia esse posset occasio errandi indoctœ plebi, putaret enim se intelligere sententias et veros sensus, vel lectio num, vel psalmorum, eo quod significacionem verborum apprehenderet, et tamen frequentissime conciperet errores, vel cortici littere adhærendo, ubi sensus altior est, vel obscura mysteria non penetrando; tum denique quia vulgaris plebs non est capax multarum rerum et sententiarum, quæ in latina lingua aptissime et decentissime dicuntur. Ob has ergo et alias causas, quas alibi attigimus, non fuit expediens vulgari lingua uti in publico divino officio; nihilominus tamen fuit conveniens ita dici in Ecclesia, ut a populo percipi et audiri possit. Quia in hoc nullum est inconveniens, et potest esse multiplex fructus, nam populus audiens, saltem in communis intelligit laudari vel orari Deum, et ipse adjungit cor suum et orationem suam prout potest. Item licet non omnia intelligent singuli de populo, semper tamen aliqui intelligunt aliqua, quidam plura,

ali pauciora, et nullus est qui non intelligat, saltem cum glorificatur Trinitas, cum laus Deo dicitur, cum misericordia postulatur, et similia. De hoc arguento legi potest Franc. Coster., in suo Ench., c. ult., ubi succincte et eruditæ rem comprehendit.

9. *Quarta assertio: sanctissima est consuetudo ut hora canon. cum cantu et psalmodia in ecclesia dicantur.* — *Probatur primo.* — Dico quarto, sanctissimam esse consuetudinem ut hora canonicae cum cantu et psalmodia in Ecclesia dicantur. Conclusio est de fide, et consuetudo et traditio Ecclesiæ satis confirmat, et declaravit Concilium Trid., sess. 23, cap. 18. Habetque imprimis exemplum et fundamentum in sacra Scriptura, ut Augustinus notavit, Ep. 119 ad Januar., c. 18, et lib. 1 Retract., c. 19; nam a tempore Moysis fuit consuetudo canendi divina cantica, Exod. 15, et Deuter. 32. Postea vero a temporibus David cœpit usus canendi psalmos, et laudes Dei in cithara, ut sumitur ex 2 Regum 7, et 1 Paralip. 5 et 6; et notavit Aug., 17 de Civit., c. 14; et Isid., libr. 2 de Divin. offic., c. 22; et Innoc. III, in lib. 1 Myster. Evangelicæ leg., c. 2. In Novo etiam Testamento legimus, Matth. 26 et Marc. 14, Christum, in nocte Passionis, post cœnam dixisse hymnum cum discipulis suis. Est autem hymnus laus Dei cum cantico, ut Augustinus dixit, Enar. in psalm. 72, unde multi pie credunt in illo hymno Christi, cantum non defuisse, ut aperte sentit Chrys., hom. 83 in Matth.; dicens: *Hymnum cecinist, ut et nos similiter faciamus.* Paulus etiam, ad Ephes. 5, et ad Coloss. 3, fideles cohortatur ad cantandum psalmos et hymnos Deo: de quibus testimonii in superioribus dictum est.

10. *Probatur secundo eadem assertio ex consuetudine nascentis Ecclesiæ, tam Græcae quam Latinæ.* — Secundo fuit hæc consuetudo ab initio nascentis Ecclesiæ, tam in Oriente quam in Occidente. Nam in can. 43 et 69 Apostolorum, hujus ritus canendi in Ecclesia mentio fit; et ejusdem meminit Clemens, lib. 8 Constit., c. 34. De consuetudine vero Orientis, testatur Philo, in libr. de Vit. contempl., ut cap. 2 retulimus; item Dionys., c. 3 de Coelst. Hierar. *sanciam psalmorum modulationem ait omnibus sacris mysteriis conjungi;* item Ignat., Epist. ad Philadel.; Justinus, q. 107, ad Orthodoxos; Basil., Epist. 63; Nazianz., orat. 32, in fin.; Chrys., hom. 27, in 1 ad Corinth. De consuetudine autem Ecclesiæ Latinæ testis est Aug., lib. 9 Confes., c. 6 et 7, et lib. 10, c. 33, significatque suo tempore cantum fuisse introductum in Ecclesia secundum morem Orientalium; et in Pontificali tribuitur Damaso. Tamen fortasse tunc fuit aucta consuetudo, vel ad meliorem formam redacta; nam quod antiquior fuerit, ex Tertulliano colligitur in Apolog., c. 2 et 39 (vide ibi Pamelium); ejusdem consuetudinis meminit Hieron., ep. 4 ad Rusticum, et 17 ad Marcellam: *Tot, inquit, fere psallentum chori, quot gentium diversitas.* Idem fere Ambros., lib. 7 in Lucam, cap. 15; ac denique quoties antiqui Patres de usu psalmodiæ loquuntur, canum ecclesiasticum commendant: nam, ut Nazianz. dixit in Carmine Iambico 15: *Cum cantione psalmus est psalmodia.* Est autem psalmodia laudatissima apud Patres.

11. *Probatur tertio ratione, et plures cantus Ecclesiæ utilitates numerantur.* — Tertio ostenditur rationale, quia imprimis modus hic orandi, et laudandi Deum, non habet per se et natura sua circumstantiam aliquam malam, vel a recta recta ratione alienam; quæ enim fingi, vel excogitari potest? Nec etiam est specialiter Christianis in lege gratiae prohibitus, quia nullum est de hoc divinum jus scriptum, vel traditum, nec etiam Ecclesiasticum, ut satis ex dictis constat; nec etiam est otiosus, aut infructuosus modus ille laudandi Deum cum cantico, ut hæretici objiciunt, sed magnam habet utilitatem. Primo enim, ut Isidorus ait, libro 3 Sentent., capit. 7: *Psallendi utilitas tristia corda consolatur, gratiæ mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes excitat, peccatores ad lamenta invitat.* Multaque similia Basilius habet in Psal. 1. Secundo ait Justin. supra: *Excitat hæc res animum ad ardorem cupiditatem ejus, quod in carminibus canitur, sopit insurgentes ex carne affectiones, cogitationes malas expellit, irrigat animam.* Tertio, Nazianz., Orat. 40, in fin.: *Psalmodiam, ait, præludium cœlestis gloriae et hymnodia.* Quarto, utilis est ad deteriores delectationes vitandas. Nazianz., Orat. 4, contra Julian.: *Hymnos pro tympanis assumamus, psalmodiam pro fœdis modulationibus, et cantibus, etc.*; et in Iambico 19: *Præstat quibusvis organis psalmodia, ut quæ supremis rebus animum copulet.* Denique hujus instituti utilitatem experimen to se sapienter cognovisse, testatur Augustinus, dum ad voces suaviter sonantium psalmorum astuabat cor (ejus) et lacrymæ profuebant. Quod si hoc efficiebat cantus in sanctissimo ac perfectissimo viro, multo magis eam utilitatem habebit in animis im-

perfectorum; unde D. Thom. 2. 2, quæst. 91, art. 1, ad 2, et art. 2, ait, cantum in divinis laudibus merito fuisse institutum, ut animi infirmorum ad devotionem excitarentur. Adit præterea in eodem art. 1, cantum ad hoc fuisse ordinatum, ut homo occupatus in laudibus Dei, ab his, quæ sunt contra Deum, retrahatur, juxta illud Isaiæ 48: *Laude mea infrænabo te, ne intereas.* Unde graves etiam Doctores affirmant, inter alias utilitates psalmodiæ, unam esse, ut homines, qui vel nesciunt, vel non valent diu mente sola orare, otiosi non sint, sed in Dei laudibus occupentur. Eo vel maxime quod officium hoc non solum propter utilitatem, sed etiam per se propter honestatem divini cultus, quam in se habet, merito institui potuit. Sic dixit Damas., l. 4, cap. 13: *Quia ex visibili et invisibili natura constamus, duplice adorationis genere rerum omnium parentem afficimus, quemadmodum videlicet et mente et corporis labiis psallimus;* et Isidor., d. cap. 7: *Bonum est corde semper orare, bonum est etiam et sono vocis Deum spiritualibus hymnis glorificare.* Quia ergo sola mente diu orare paucorum est, ideo præter alias utilitates, ad honestam etiam occupationem tam psallentium quam audientium, introducta est psalmodia, ut in sequenti cap. iterum dicemus.

12. *Respondetur ad hæreticorum objectiones initio cap. præpositus.* — Ad hæreticos ergo non oportet respondere per singula capita quæ attingunt: nam de primo jam satis diximus hic et superiori libro, qua fide loquendum sensibiliter sit cum Deo, sive alta, sive submissa voce, non quia ipse indigeat, sed quia nobis expedit. De secundo vero, jam constat non frustra fieri, quod tot modis Ecclesiæ potest esse utile. De tertio autem, quoniam attingit obligationem et præceptum recitandi horas canonicas, dicturi sumus late in sequentibus capitulis: nunc uno verbo dicatur, ecclesiastica præcepta non esse contra ecclesiasticam libertatem, ut in materia de Legibus latius ostensum est. De quarto etiam puncto dicemus, quæ scilicet personæ huic ministerio applicandæ sint: nunc breviter dicitur opus hoc adeo esse religiosum et sacrum, ut Angelis ipsis in summo honore esse possit, nedum in hominibus in quantavis dignitate constitutis: quantæ vero perfectionis hoc opus sit, mox inquiremus.

CAPUT VIII.

DUO DUBIA CIRCA ECCLESIASTICUM CANTUM EX-PEDUNTUR.

1. *Primum dubium contra ecclesiasticum cantum organicum.* — Duo in superiori puncto explicanda supersunt. Primum est, qui modus canendi decens atque licitus sit in ecclesia et horis canonicas, ubi non inquirimus de materia, seu rebus quæ cantari possunt ac debent; de hoc enim dicemus in cap. 10, sed de modo cantandi, seu modulandi, et specieliter est dubium de cantu, quem organicum seu figuratum appellant, an licitum sit eo uti in his officiis. Et ratio dubitandi est, quia in Extravag. unic., de Vit. et honest. Clericorum, inter communes, Joan. XXII videtur prohibuisse usum hujus cantus organici in his officiis; nam, licet hoc nomine non utatur, tamen simpliciter prohibet omnem cantum præter illum, quem ecclesiasticum simplicem vocat, nam hunc servari decernit, solumque per modum exceptionis addit: *Ut interdum, præcipue diebus festis sive solemnibus, liceat proferre supra canticum simplicem ecclesiasticum, alias consonantias (quas contra punctum vocant).* Sic tamen ut ipsius cantus integritas illibata permaneat, et nihil ex hoc de bene memorata musica immutetur. Cum ergo exceptio firmet regulam in contrarium, videtur ibi omnis alias cantus prohibitus. Atque ita cantum organicum in missa et divinis officiis ibi esse prohibitum affirmat Navarrus, in dicto Ench., c. 46, n. 33. Unde in num. 32 affirmat hodie communiter peccare cantores, qui in horis canonicas et in Missa canunt cantum organicum, propter varias circumstantias quas ibi expendit, et propter dictam prohibitionem. Et quia magis canunt ad demulcendas aures, quam ad excitandam devotionem, quod est contra finem hujus instituti, ut supra dictum est, et tradit D. Thom. 2. 2, q. 91, art. 2. Imo videtur per se malum (ut ibi notat Cajetan., art. 1) intendere cantui in rebus divinis, præcipue propter sensibilem delectationem ex ipso cantu, et non potius propter spiritualem devotionem ex re cantata. Cui consonat illud August., lib. 10 Confess., c. 33, ubi se accusans de aurium voluptatibus, subiungit: *Cum mihi accidit, ut me amplius cantus, quam res quæ canitur, moveat, pœnaliter me peccare confiteor, et tunc malum non audire cantantem.* Hoc autem incom-

CAP. VIII. DE CANTU ORGANICO ECCLESIASTICO.

303

modum maxime sequi videtur ex cantu organico, quia frequentius non intelligitur quod sic cantatur; atque ita fit ut delectatio sumatur ex cantu, non ex re cantata.

2. *Solvitur primum dubium, et prima assertio statuitur.* — *Cantus organicus ecclesiasticus neque per se malus est, neque prohibitus jure ecclesiastico.* — Nihilominus dicendum est cantum hunc, etiam in Missa et divinis officiis, nec per se malum esse, nec simpliciter jure ecclesiastico prohibitum. Hæc resolution certa est, quam Navarrus non negat, ut videre licet in discursu illius capituli. Sufficiensque argumentum est, quod in universa Ecclesia hic usus retinetur, et in ipsam Ecclesia Romana et Pontificio sacello hoc modo divina officia sæpe cantantur. Ratio autem prioris partis est, quia in hoc cantu per se spectato nulla est intrinseca deformitas, quæ contra decentiam clericorum, vel contra sanctitatem talium officiorum esse videatur; nam experientia ipsa constat, ubi cum debita moderatione et gravitate fit, majestatem divisorum officiorum condecorare, et audientium animos ad reverentiam et devotionem excitare. Quod vero interdum psalmi vel hymni hoc modo decantati non tam perfecte et integre percipientur, vel non est tam frequens, quando cantus est moderatus et gravis, vel interdum potest sine culpa tolerari propter alios sanatos fines, ut propter majorem solemnitatem, quæ in populo excitet admirationem, et majorem quamdam estimationem vel aliquius mysterii, vel alicuius Sancti. Maxime quia etiam psalmus sic confuse perceptus ratione ipsius concentus sæpe magis excitat spiritualem devotionem, seu elevationem mentis in Deum, quam idem psalmus simpliciter cantatus, et bene perceptus, quia hæc sensibilia sæpe magis nos movent. Sicut non raro vox quedam prædictoris vehemens aut dulcis, magis movet animum ad terrorem, vel affectum, quam gravis sententia tepide aut insuaviter dicta. Neque etiam obstat, quod moraliter ac frequenter peccetur per aliquem excessum, vel perturbationem in ejusmodi cantu, propter multitudinem vociferantium, et varias hujusmodi ministrorum conditiones; nam hæc accidentaria sunt, et regulariter sunt levia, ubi ecclesiastica disciplina servatur, et ideo valde expedite, ut hujusmodi cantus per clericos ipsos bene institutos, vel personas religiosas fiat, ut Concilium Aquisgranens. monet, c. 132 et 133. Videri etiam potest Lindanus, lib. 4 Pano-

pliæ, c. 78. Denique non obstat quod interdum videatur populus magis invitari et trahi ad delectationem sensus, quam ad devotionem spiritus. Quia ex intentione Ecclesiæ hoc non ita est, neque ex natura actionis, quia tota illa delectatio sensus per se est apta ad excitandam devotionem mentis. Intendere autem hoc modo voluptatem ipsius cantus non est malum, quia ipsa de se indifferens est, et ordinatur ad bonum finem. Ita enim olim Prophetæ per instrumenta musica excitabantur ad spiritum prophetæ recipiendum media elevatione mentis in Deum. Unde peccatum illud, quod Augustinus in se recognoscit, vel non erat propria culpa, sed *pœnale peccatum*, ut ipse loquitur, id est, motus surreptionis ex fomite, qui plus justo interdum sensibilius delectatur, vel poterat esse veniale peccatum, non servando omnino debitum ordinem in hoc genere delectationis. Per se autem non semper peccatum est plus moveri cantu ipso, quam re cantata; nam potest esse hoc naturale, et non pendens ex hominis libertate. Ideoque si quis bene utatur illa naturali conditione aut complexione, ordinando illam ad spiritualem profectum, non male facit. Atque ita hic cantus semper potest de se habere bonum et spiritualem usum; non est ergo per se malus, etiam ad res divinas applicatus.

3. *Probatur secunda pars assertionis, et ostenditur qualis organicus cantus sit vitandus.* — Quod vero nec jure positivo prohibitus sit, ex eodem usu Ecclesiæ satis constat. Quapropter dicendum est, vel per illam Extravagantem non fuisse simpliciter prohibitum, sed solum indecentem modum ejus, vel non fuisse jus illud in alio sensu receptum, aut per consuetudinem fuisse derogatum, quoad ea omnia quæ per se mala non sunt. Neque in aliis decretis talis prohibitio invenitur. Regula igitur in hac materia servanda est, ut cantus indecentes et modulationes indecoræ in hoc cantu omnino vitentur; censentur autem indecentes, non solum illæ quæ turpes sunt (nam illæ etiam in humanis recreacionibus indecentes sunt), sed etiam illæ quæ fiunt cum gestibus aut motibus indecentibus, vel quæ ratione usus profani, aut propter peculiariter sunt levia, ubi ecclesiastica disciplina servatur, et ideo valde expedite, ut hujusmodi cantus per clericos ipsos bene institutos, vel personas religiosas fiat, ut Concilium Aquisgranens. monet, c. 132 et 133. Videri etiam potest Lindanus, lib. 4 Pano-